

TECUP – MEMORANDUM O SHODĚ 2001

Vydáno za podpory Komise Evropské unie, generálního ředitelství XIII, v rámci projektu „Zkušební zavádění rámce vytvořeného Evropskou platformou uživatelů autorského práva“ (TECUP)

© SUB Göttingen 2001

Úvod

Výzkum a vysokoškolské vzdělání neoddelitelně závisí na komunikaci. Ve světě tisku publikační řetězec zahrnuje autory (jako ty, kdo produkují), nakladatele (jako ty, kdo rozšiřují) a knihovny (jako ty, kdo shromažďují materiál z různých zdrojů, dlouhodobě jej uchovávají a poskytují služby uživatelům). Knihkupci, předplatitelští agenti a ochranné autorské organizace hrají podpůrné úlohy. Tyto úlohy nejsou nezbytně shodné v elektronickém prostředí.

Jedním z hlavních cílů projektu TECUP bylo svést dohromady všechny hlavní aktéry již zmíněného řetězce. Řešitelé projektu a členové poradních skupin zastupovali knihovny, nakladatele, distributorské agentury a ochranné autorské organizace z celé Evropy. Poradní skupiny byly tři – pro právní, technické a strategické záležitosti.

Projekt byl zahájen v prosinci 1998 s předpokládaným ukončením v únoru 2001. Jako metaprojekt, jenž se odvínil z ECUP (the European Copyright User Platform – Evropské platformy uživatelů autorského práva), shromažďoval informace o užívání digitálních technologií, analyzoval a vyhodnocoval různé projekty, jež se týkaly této otázky.

Ve svém prvním kroku TECUP analyzoval typy vydavatelské činnosti a obchodních modelů v elektronickém věku. Analyzované modely zahrnovaly: vlastní vydávání autory a elektronické publikování komerčními nakladateli nebo učenými společnostmi; předplatné oproti modelu platby za zobrazení; stálý přístup poskytovaný nakladatelem nebo knihovním archivem (srovnej dokumenty workshopu *Providing and controlling access to digital documents – examples of good practice and future perspectives* (Poskytování a správa přístupu k digitálním dokumentům – příklady poctivých zvyklostí a budoucí perspektivy) – viz dokumenty na URL <http://www.sub.uni-goettingen.de/gdz/tecup/>).

Towards consensus on the electronic use of publications in libraries – strategy issues and recommendations (K otázkám dosažení shody názorů o používání publikací v elektronickém prostředí v knihovnách : problémy strategie a doporučení) – viz dokumenty projektu na URL <http://www.sub.uni-goettingen.de/gdz/tecup/> – od Thomase Dreiera podává celkovou analýzu právní situace. Při posuzování současného vývoje v oblasti uzavírání licencí je možné již nalézt příklady poctivých zvyklostí pro často

používaný materiál. Přístup k méně používanému materiálu musí být zlepšen. Skutečnost, že neexistují dostatečně standardizovaná technická řešení a systémy správy oprávnění, představuje stále překážku pro plné využití výhod elektronického vydávání. Dalšími nevyřešenými problémy jsou trvalý přístup a dlouhodobé uchovávání.

Výzkumná a vzdělávací obec a další aktéři společně usilují o nalezení nejschůdnější cesty od tradice tisku k hybridnímu vydavatelskému světu budoucnosti, v němž elektronická a tištěná verze budou existovat společně. *Memorandum of understanding* (Memorandum o shodě) popisuje ty oblasti, ve kterých již bylo dosaženo názorové shody, a vytyčuje hlavní cíle budoucí spolupráce účastníků. Ti, kdo se na projektu podíleli, si přejí pokračovat v procesu otevřené diskuse, který byl zahájen projektem TECUP, a to činností *European Consensus Forum for Academic Information* (Evropského fóra k dosažení konsensu v oblasti akademických informací).

Jako koordinátor projektu bych chtěl poděkovat všem členům poradních skupin za jejich cenný přínos. Jsme také velmi zavázáni Evropské komisi a jmenovitě Patricii Manson z generálního ředitelství XIII za vítanou podporu a velkorýsý grant pro tento projekt.

Elmar Mittler

Memorandum o shodě

Cílem Memoranda je posílit spolupráci mezi autory, nakladateli, ochrannými autorskými organizacemi, dalšími zprostředkovateli, knihovnami a konečnými uživateli zejména na poli vědeckého, výzkumného a vysokoškolského materiálu, aby se

- usnadnil přístup k obsahu v elektronickém prostředí;
- podpořilo efektivní používání zdrojů ve vztahu k nákladům povzbuzováním jednoduchých a funkčních řešení.

Spolupráce a společné standardy mezi různými aktéry v informačním řetězci budou hrát stále důležitější úlohu v produkci, šíření, zpřístupňování a zachování materiálu. Navíc v budoucnu vstoupí na pole další aktéři.

Obecné zásady

- Budoucí rozdělení úloh při produkci, šíření a zachování materiálu má být takové, že i nadále bude zachována dostupnost kvalitních prací.
- Primární úloha – vytvořit autorská díla – zůstává na autorech; je úkolem nakladatelů získat práva, redakčně zpracovat, vyrobit, distribuovat a tak přidat hodnotu k těmto dílům. Knihovny mají rovněž důležitou funkci sdružovat poptávku a finanční zdroje od takových subjektů, jako jsou univerzity, výzkumné organizace atd. Agregují zdroje a knihovní fondy, které udržují na aktuální úrovni a dávají k dispozici veřejnosti. Navíc knihovny uchovávají materiál, který nakladatel již nemá na skladě.

- Na využívání materiálu v elektronickém prostředí mají držitelé práv nebo zprostředkovatelé poskytovat licence knihovnám – s náležitým ohledem na autorský zákon a další příslušné zákony –, aby se udržela a posílila stávající úroveň přístupu k informacím.
- Integrita a autenticita díla musejí být zachovány.
- Anonymita jednotlivých uživatelů a důvěrnost jejich vyhledávání musejí být chráněny.
- Licenční dohody mají obsahovat dostatečné náhrady škod a záruky proti porušování autorského práva.
- Licence mají uvádět zemi, jejímž právem se řídí a jurisdikci jejíchž soudů podléhají.

Současná praxe v oblasti licencí

Během posledních pěti let došlo na poli elektronického publikování a poskytování licencí k obrovskému rozvoji. Následující prvky se staly součástí obecně přijaté praxe v licenčních dohodách v Evropě.

- V typické licenční dohodě je přístup poskytován oprávněným uživatelům bez ohledu na to, kde se právě nacházejí;
- externím uživatelům na specifikovaném místě.

(Pozn. překl.: Párový pojem „oprávněný – externí uživatel“ (v anglickém originále „authorised – walk-in user“) vychází z převládající praxe udělování licencí knihovnám institucí. Řešení autorskoprávních otázek ve vztahu ke knihovnám ve vyspělých zemích důsledně diferencuje mezi účely užití, resp. mezi knihovnami vzdělávacích a vědeckých institucí, veřejnými knihovnami a knihovnami (informačními útvary) velkých komerčních subjektů.)

Vedle toho licence často povolují

- používání všech informací pro nekomerční, vzdělávací, vyučovací a vědecké účely oprávněnými uživateli, včetně neomezeného sledování na obrazovce, ukládání na vlastní nosič a vytištění;
- knihovnám, aby zhotovovaly tiskové nebo faxové rozmnoženiny vytvořené z dat dodaných nakladateli pro účely nekomerčního, meziknihovního dodávání dokumentů.

Doporučení

- Obsah, na nějž se vztahuje licence, má být nezávislý na platformě a být v souladu se všeobecně přijatými standardy.
- Nakladatel má k obsahu dodat standardizovaná metadata.
- V rámci bezpečné sítě má být zajištěn plynulý přístup. Přístupu s použitím individuálního hesla je podle možností třeba se vyhnout.
- Je velmi žádoucí zajistit pokračující přístup k materiálu, na nějž se vztahuje licence.
- Pro často používaný materiál má být v licenci zpravidla použit subskripční model, zatímco model sazby za jednotlivé transakce má být k dispozici pro nahodile či málo používaný materiál.
- Modularita nabídky má být na úrovni nejmenší jednotky, již lze koupit, aby se umožnily různé úrovně používání.

Zvláštní otázky

- Digitalizace tištěného materiálu bude zvláštní oblastí spolupráce mezi zúčastněnými aktéry, včetně zejména organizací z oblasti reprodukčních práv.
- Pociťuje se potřeba přiměřených obchodních modelů během období přechodu od tištěného k digitálnímu materiálu.

Otázky, jež zůstávají pro budoucí spolupráci

- Elektronické meziknihovní dodávání dokumentů.
- Křížové vyhledávání z dokumentů dodaných různými dodavateli a křížové propojení.
- Systémy pro správu práv.
- Pokračující přístup k digitálnímu materiálu.
- Dlouhodobé archivování.
- Vytváření nových obchodních modelů.
- Zdanění elektronických informací.

Krátce o TECUP

Projekt byl zahájen v prosinci 1998 a ukončen v únoru 2001. Na jeho práci se podílely tři poradní skupiny. K jejich členům náležel významný počet organizací, jež nebyly účastníky projektu (viz seznam na následujících stránkách).

Poradní skupina k právním otázkám (LAG) zasedala 20. září 1999 a 3. února 2000.

Poradní skupina k technickým otázkám (TAG) zasedala 28. října 1999 a 29. února 2000.

Poradní skupina k otázkám strategie (SAG) zasedala 30.–31. května 2000, 19. září 2000, 3. listopadu 2000 a 1. února 2001.

Řešitelé projektu a členové poradních skupin se rozhodli pokračovat ve své práci jako European Consensus Forum for Academic Information – ECFAI (Evropské fórum k dosažení konsensu v oblasti akademických informací).

Výsledky projektu jsou dokumentovány v řadě materiálů, všechny jsou k dispozici na domovské stránce TECUP: <<http://www.sub.uni-goettingen.de/gdz/tecup/>>.

Tři publikace zasluhují zvláštní zmínku:

- *TECUP Workshop : providing and controlling access to digital documents – examples of good practice and future perspectives* / prepared by Paul Greenwood and Martina Lange-Rein. – Göttingen, 2000. – 53 p. (Workshop TECUP : poskytování a správa přístupu k digitálním dokumentům – příklady poctivých zvyklostí a budoucí perspektivy.)
- *Towards consensus on the electronic use of publications in libraries – strategy issues and recommendations*

ons / by Thomas Dreier. – Göttingen, 2001. – 120 p. – (Göttinger Bibliotheksschriften ; 14). – ISBN 3-930457-16-4 (K otázkám dosažení shody názorů o používání publikací v elektronickém prostředí v knihovnách : problémy strategie a doporučení.)

- *Memorandum of understanding*. – Göttingen, 2001. (Memorandum o shodě.). Dostupné na WWW: <<http://gdz.sub.uni-goettingen.de/tecup/mou/pdf>>, český překlad na adrese: <http://www.nkp.cz/o_knihovnach/AutZak/Tecup.htm>.

Seznam řešitelů projektu a členů poradních skupin

Kristine Abelsnes (Den norske stats oljeselskap AS) – řešitelka projektu
Francis André (INIST Diffusion) – řešitel projektu
Toby Bainton (Standing Conference of National and University Libraries) – LAG
Hans Peter Bleuel (European Writers Congress) – SAG
Robert Campbell (Blackwell Publishers) – SAG
Thomas Dreier (Universität Karlsruhe) – expert pro otázky strategie
Reinhard Ecker (ABC Datenservice) – řešitel projektu
Markus Enders (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen / projekt DIEPER) – TAG
Hans Geleijnse (knihovna univerzity Tilburg) – řešitel projektu
Emanuella Giavarra (Chambers of Mark Watson–Gandy) – právní expertka
Pieter Giespen (Brill publishers) – sponzor
Paul Greenwood (Verwertungsgesellschaft Wort) – řešitel projektu
Teresa Hackett (European Bureau of Library and Information and Documentation Associations) – řešitelka projektu
Britt-Marie Häggström (European Bureau of Library and Information and Documentation Associations) – řešitelka projektu
Dieter Hogrefe (Hogrefe Verlag) – sponzor
Keather Kirby (Croydon Public Library) – řešitel projektu
Walter Koch (Angewandte Informationstechnik GmbH, Graz / projekty ONE, IMDAS, MOSAIC) – TAG
Marco Köttstorfer (Universität Linz / projekt DIEPER) – TAG
Tarja Koskinen-Olsson (International Federation of Right Reproductions Organisations, European Group) – SAG
Detlev Kröger (Universität Osnabrück) – LAG
Martina Lange-Rein (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen) – vedoucí projektu
Lex Lefebvre (International Association of Scientific, Technical and Medical Publishers) – SAG
Maurice Long (British Medical Association) – SAG
Patricia Manson (European Commission) – úřednice pro projekt
Ingrid Mauritzen (Norway International Library / projekt LAURIN) – TAG

Ferdinand Melichar (Verwertungsgesellschaft Wort) – řešitel projektu
Elmar Mittler (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek, Göttingen) – koordinátor projektu
Sally Morris (Association of Learned and Professional Society Publishers) – SAG
Günter Mühlberger (Universität Innsbruck / projekt LAURIN) – TAG
Marit Olander (Helsinská univerzitní knihovna) – řešitelka projektu
George Pitcher (Napier University Edinburgh / projekt HERON) – TAG
Thomas Rakow (Springer Verlag) – řešitel projektu
Peter Reineker (Deutsche Physikalische Gesellschaft / New Journal of Physics) – SAG
Inkeri Salonharju (Helsinská univerzitní knihovna) – řešitelka projektu
Klaus G. Saur (K. G. Saur Verlag) – sponzor
Barbara Schleihagen (European Bureau of Library and Information and Documentation Associations) – řešitelka projektu
Lore Schultz-Wild (European Writers Congress) – LAG
Ute Schwens (Die Deutsche Bibliothek, Frankfurt a. M.) – SAG
Elspeth Scott (Glaxo Wellcome) – SAG
Mark Seeley (Elsevier Reed) – LAG
Miriam Sort (Universitat Pompeu Fabra) – LAG
Jukka-Pekka Timonen (Kopioisto RY) – řešitelka projektu
Rollo Turner (Association of Subscription Agencies) – SAG
Victoria Wicks (Springer Verlag) – řešitelka projektu
Matthias Willdal (Bonuspresskopia) – LAG
Georgette Zoller-Philipps (Die Deutsche Bibliothek, Frankfurt a. M.) – LAG

<http://www.sub.uni-goettingen.de/gdz/tecup/>
tecup@sub.uni-goettingen.de

Přeložil Zdeněk Matušík
Národní knihovna ČR

